

Η Επιχειρηματική Εκπαίδευση αναπτύσσει κρίσιμες δεξιότητες, καλλιεργεί το επιχειρηματικό πνεύμα και τη δημιουργική σκέψη και εφοδιάζει τους νέους με αυτοπεποίθηση και υπευθυνότητα

Στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη οικονομία της γνώσης, οι επιχειρήσεις και η επιχειρηματικότητα αποτελούν καίριο παράγοντα οικονομικού και κοινωνικού μετασχηματισμού. Δημιουργούν προϊόντα, υπηρεσίες, καινοτομία, θέσεις απασχόλησης, δημόσια έσοδα και άρα αξία για ολόκληρη την κοινωνία. Οι επιχειρήσεις, ως φορείς αλλαγής, καλούνται να λειτουργήσουν με δημιουργικότητα, ήθος, υπευθυνότητα, αντίληψη βιώσιμης ανάπτυξης και αντοχή στο ρίσκο και τον κίνδυνο αποτυχίας, συμβάλλοντας παράλληλα στη διαμόρφωση μιας κοινωνίας πιο εύρωστης και πιο ανθεκτικής απέναντι στις μεγάλες προκλήσεις της σύγχρονης εποχής.

Μπορεί να διδαχθεί η επιχειρηματικότητα ή είναι, ένα έμφυτο ταλέντο;

Οι ειδικοί της εκπαίδευσης (δείτε [ενδεικτικά](#)) θεωρούν πως όλοι οι άνθρωποι μπορούν δυνητικά να αναπτύξουν επιχειρηματικές δεξιότητες. Στην Ευρώπη, ήδη από το 2000, η επιχειρηματικότητα αναγνωρίζεται ως μια από τις βασικές δεξιότητες που πρέπει να παρέχει το εκπαιδευτικό σύστημα και η Επιχειρηματική Εκπαίδευση καταλαμβάνει πλέον κεντρική θέση στις δημόσιες πολιτικές για την Παιδεία, με το πεδίο εφαρμογής της να επεκτείνεται σταδιακά σε όλο το εύρος του εκπαιδευτικού συστήματος. Παράλληλα, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ύπαρξη εθνικής στρατηγικής για την καινοτομία ([Εκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Δικτύου Ευρυδίκη \(2016\)](#))

Τι είναι η Επιχειρηματική Εκπαίδευση;

Καταρχάς, ξεπερνάει την πεπερασμένη αντίληψη πως αφορά σε γνώσεις οργάνωσης και διοίκησης επιχειρήσεων και στοχεύει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων, όπως η διορατικότητα, η δημιουργική σκέψη, η επίλυση προβλημάτων, η υπευθυνότητα και η πρωτοβουλία, που είναι κρίσιμα εφόδια σε όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής και κοινωνικής ζωής. Αφορά σε όλες τις ηλικίες και τις βαθμίδες εκπαίδευσης αλλά, η πρώιμη νεαρή ηλικία αναγνωρίζεται, σύμφωνα με σύγχρονες μελέτες (δείτε [ενδεικτικά](#)) ως η πλέον κατάλληλη για την αφομοίωση της γνώσης και την πλήρη ανάπτυξη των επιχειρηματικών δεξιοτήτων. Στην Ευρώπη, η διαμόρφωση του [Ευρωπαϊκού Πλαισίου Επιχειρηματικών Δεξιοτήτων](#) (*EntreComp*) το 2016, ως ένα **κοινό πλαίσιο αναφοράς**, καθιερώνει μια κοινή ευρωπαϊκή πολιτική υπέρ της ένταξης της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση, παρότι στην πράξη, η ενίσχυση της επιχειρηματικής εκπαίδευσης εξακολουθεί να αναπτύσσεται ασύμμετρα. Ωστόσο, είναι ήδη ορατά τα θετικά αποτελέσματα της επιχειρηματικής εκπαίδευσης διεθνώς: Οδηγεί σε πιο φιλόδοξες επιλογές καριέρας, βοηθά τους συμμετέχοντες να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά που θεωρούν χρήσιμα οι εργοδότες, ενισχύει την απασχολησιμότητα και καλλιεργεί δεξιότητες, όπως η αποτελεσματικότητα, η διαχείριση αλλαγών, η επίλυση προβλημάτων, ο προγραμματισμός, η επίτευξη στόχων κλπ. Σύμφωνα με έρευνα για τις επιπτώσεις των προγραμμάτων επιχειρηματικότητας του Junior Achievement – JA (2007) σε Βέλγιο, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Ρουμανία, Νορβηγία, Σλοβακία, οι συμμετέχοντες εμφανίζουν σχεδόν τριπλάσιο ποσοστό ίδρυσης επιχείρησης μέχρι την ηλικία των 25 ετών, σε σχέση με το μέσο όρο του πληθυσμού στην Ευρώπη (15% έναντι 5-6%, αντίστοιχα). Από την άλλη, σε Ολλανδία, Ουαλία (Ην. Βασίλειο), Φλάνδρα (Βέλγιο) έχει διαπιστωθεί διαχρονική αύξηση του ποσοστού συμμετεχόντων σε προγράμματα επιχειρηματικότητας, οι οποίοι δηλώνουν σαφή πρόθεση ίδρυσης επιχείρησης ή αυτοαπασχόλησης (από 13% το 2007 σε 21% το 2012, από 42% το 2004 σε 53% το 2012 και από 20% προηγούμενης μέτρησης σε 33%, αντίστοιχα).

Στην Ελλάδα η μεγάλη υστέρηση οφείλεται κυρίως στην απουσία ολοκληρωμένου εθνικού σχεδιασμού για την ανάπτυξη επιχειρηματικών δεξιοτήτων μέσα από τη σχολική εκπαίδευση. Η ένταξη της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας, ως διακριτού θεματικού κύκλου, στα εργαστήρια δεξιοτήτων που εισάγονται πιλοτικά στο υποχρεωτικό πρόγραμμα νηπιαγωγείων, δημοτικών και γυμνασίων από το σχολικό έτος 2020-21, σύμφωνα με

Τομέας Απασχόλησης και Αγοράς Εργασίας

Διευθυντής: Χρήστος Α. Ιωάννου
Policy Expert: Τέσσα Μίχου
Policy Analyst: Χριστίνα Παππά

Για πληροφορίες: E:socialaff@sev.org.gr | T: 211 5006 148

Οι απόψεις στην παρούσα έκθεση είναι των συγγραφέων και όχι απαραίτητα του ΣΕΒ. Ο ΣΕΒ δεν φέρει καμία ευθύνη για την ακρίβεια ή την πληρότητα των πληροφοριών που περιλαμβάνει η έκθεση.

το Ν. 4692/2020, αποτελεί, αδιαμφισβήτητα, ένα πολύ θετικό πρώτο βήμα, η αποδοτικότητα του οποίου θα κριθεί σε βάθος χρόνου. **Ο τρόπος διδασκαλίας της επιχειρηματικής εκπαίδευσης, με βιωματική μάθηση, ομαδική εργασία και πειραματισμό, απαιτεί την υιοθέτηση ενός ριζικά διαφορετικού παιδαγωγικού μοντέλου, καθώς δεν επαρκεί η παραδοσιακή προσέγγιση της μετωπικής διδασκαλίας, δηλαδή της διδασκαλίας κατά την οποία ο διδάσκων κάνει διάλεξη, μονόλογο μπροστά στους μαθητές του, και της παθητικής αφομοίωσης θεωρητικών γνώσεων, που οδηγεί στην αδυναμία των μαθητών να κατανοήσουν βαθύτερα τις πληροφορίες και να τις αξιοποιήσουν δημιουργικά.**

Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο πρόγραμμα ανάπτυξης επιχειρηματικών δεξιοτήτων, με τον εκπαιδευτικό σε ρόλο καθοδηγητή μέσα στην τάξη, σε συνδυασμό με μία σειρά δομημένων αλληλεπιδράσεων με επιχειρηματικά στελέχη, μέσω των οποίων γίνεται η απαραίτητη σύνδεση με την επιχειρηματική πραγματικότητα, αποτελεί το ενδεδειγμένο μοντέλο Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης. **Η καλλιέργεια επιχειρηματικής νοοτροπίας μέσα στο σχολείο αποτελεί μεγάλη πρόκληση για τον εκπαιδευτικό και προϋποθέτει κατάλληλη επιμόρφωση και συστηματική επαφή και συνεργασία με την επιχειρηματική κοινότητα.** Για την ώρα όμως, τα προγράμματα Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης που παρέχονται στους μαθητές του ελληνικού σχολείου υλοποιούνται αποσπασματικά, σε εθελοντική βάση και στο περιθώριο του επίσημου αναλυτικού προγράμματος. Η πλειονότητα αυτών των προγραμμάτων προσφέρεται με τη συνδρομή του Σωματείου Επιχειρηματικότητας Νέων/ Junior Achievement Greece (ΣΕΝ/ JA Greece), το οποίο ιδρύθηκε το 2005, με πρωτοβουλία του ΣΕΒ και σε συνεργασία με τον παγκόσμιο οργανισμό JA Worldwide, είναι εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας και απευθύνονται σε μαθητές όλων των βαθμίδων.

Προτάσεις του ΣΕΒ

Σήμερα, με τις αυξανόμενες ανταγωνιστικές προκλήσεις, **η χώρα έχει απόλυτη ανάγκη από επιχειρηματικά στελέχη**, με γνώσεις, δεξιότητες, όραμα και υπευθυνότητα, ενώ και οι επιχειρήσεις χρειάζονται **ανθρώπινο δυναμικό** με τις οριζόντιες δεξιότητες εκείνες, που θα στηρίξουν τη στρατηγική επιβίωσης και ανάπτυξής τους (αυτονομία, πρωτοβουλία, καινοτομία, λήψη αποφάσεων, συνεργασία). Ο ΣΕΒ δημοσιοποιεί την παρούσα μελέτη **για την υποστήριξη της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης** στο σχολείο, έχει εκπονήσει [πρακτικό Οδηγό](#) και [εκπαιδευτικό υλικό](#), και καταθέτει συγκεκριμένες προτάσεις για την ένταξη της επιχειρηματικότητας στη σχολική καθημερινότητα:

- **Διαμόρφωση ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής** για την προώθηση της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης, σε όλο το φάσμα του εκπαιδευτικού συστήματος.
- Κατάλληλα προσαρμοσμένη και ποιοτικά αναβαθμισμένη **επιμόρφωση** των εκπαιδευτικών με **έμφαση σε σύγχρονες διδακτικές μεθόδους** (ομαδική εργασία, βιωματική μάθηση, project κλπ.)
- **Σχεδιασμός σύγχρονου εκπαιδευτικού υλικού** για την Επιχειρηματική Εκπαίδευση.
- **Διαμόρφωση μηχανισμού παρακολούθησης και αξιολόγησης** της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης, με στόχο την ανατροφοδότηση και διαρκή βελτίωση του περιεχομένου της.
- **Δημιουργία πλαισίου κινήτρων** για την ενίσχυση της συμμετοχής εκπαιδευτικών σε δραστηριότητες Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης.
- Ενίσχυση της εξωστρέφειας του σχολείου, δικτύωση και ευαισθητοποίηση των Συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων για την έμπρακτη προώθηση της επιχειρηματικής εκπαίδευσης,
- Για τις επιχειρήσεις, το «άνοιγμα» στην εκπαίδευση για καλύτερη κατανόηση της λειτουργίας τους (πχ, υποδοχή μαθητών, job shadowing, επισκέψεις επιχειρηματικών στελεχών σε σχολεία, mentoring) και η **ενθάρρυνση της συμμετοχής στελεχών επιχειρήσεων** σε προγράμματα Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στα σχολεία (κατά το πρότυπο του εθελοντή – μέντορα του ΣΕΝ/JA Greece).

Το κράτος μπορεί να συμβάλει στην απελευθέρωση των παραγωγικών δυνάμεων της οικονομίας... βοηθώντας να γίνει μόδα η επιχειρηματικότητα στη νεολαία, να μπει στα σχολεία, να παντρευτεί με το εκπαιδευτικό μας σύστημα.

(Απόσπασμα από την ομιλία του Προέδρου του ΣΕΒ, κ. Δ. Παπαλεξόπουλου, στη Γενική Συνέλευση του Συνδέσμου, στις 15 Ιουνίου 2020)

Εισαγωγή

Στις σύγχρονες παγκοσμιοποιημένες οικονομίες της γνώσης, η επιχειρηματικότητα αναγνωρίζεται ως ο σημαντικότερος παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικού μετασχηματισμού. Η επιχειρηματικότητα (*entrepreneurship*) δεν αφορά αποκλειστικά την ίδρυση και λειτουργία επιχειρήσεων. Αποτελεί μία ευρύτερη έννοια, η οποία περιλαμβάνει την ικανότητα των ατόμων να σκέφτονται δημιουργικά και φιλόδοξα, να αναγνωρίζουν ευκαιρίες που παράγουν αξία και να μετατρέπουν καινοτόμες ιδέες σε πράξη. Για αυτό το λόγο, αν και παραδοσιακά ο όρος επιχειρηματικότητα συνδέεται με τις οικονομικές επιστήμες, τις τελευταίες δεκαετίες το ενδιαφέρον για την επιχειρηματικότητα μετατοπίζεται όλο και περισσότερο στο πεδίο της γενικής εκπαίδευσης.

Είναι γεγονός ότι **οι επιχειρηματίες είναι παράγοντες αλλαγής** και, ως εκ τούτου, η δραστηριότητά τους έχει άμεση επίδραση στην τόνωση της οικονομίας και την ενίσχυση της απασχόλησης. Ανεξάρτητα από το κοινωνικό και γνωστικό τους υπόβαθρο, οι ικανοί επιχειρηματίες διαθέτουν ορισμένα κοινά νοητικά και ιδιοσυγκρασιακά χαρακτηριστικά: όραμα, πάθος, αποφασιστικότητα, υπομονή, υπευθυνότητα, ήθος, αυτοπεποίθηση, ανθεκτικότητα στα εμπόδια και την αποτυχία, αντίληψη για τη βιώσιμη ανάπτυξη, προσαρμοστικότητα στην αλλαγή και διάθεση για καινοτομία.

Η αναγνώριση του θετικού αντίκτυπου της επιχειρηματικότητας στην κοινωνία και την οικονομία οδήγησε βαθμιαία στη συνειδητοποίηση του ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει η εκπαίδευση στην ανάπτυξη των παραπάνω χαρακτηριστικών και στην απόκτηση δεξιοτήτων και ικανοτήτων που διευκολύνουν, αν όχι ενθαρρύνουν, την επιχειρηματική δράση.

Στη βάση των πρώτων ερευνητικών αποτελεσμάτων για τις θετικές επιδράσεις των προγραμμάτων επιχειρηματικότητας, που προσφέρονται εδώ και πολλές δεκαετίες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, διαμορφώθηκε μια **σύγχρονη τάση ένταξης της επιχειρηματικότητας στα προγράμματα εκπαίδευσης όλων των βαθμίδων και κατευθύνσεων**.

Επιχειρηματική Εκπαίδευση – Εκπαίδευση για την Επιχειρηματικότητα

Η Επιχειρηματική Εκπαίδευση είναι **μία καινοτόμα, σύνθετη, εκπαιδευτική διαδικασία**, η οποία περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα μαθησιακών στόχων, παιδαγωγικών μεθόδων και επιμέρους προσεγγίσεων. Κατά ορισμένους μελετητές, η Επιχειρηματική Εκπαίδευση στοχεύει αποκλειστικά στην ενθάρρυνση δημιουργίας νέων επιχειρήσεων, ενώ κατά άλλους περιλαμβάνει ένα μεγαλύτερο εύρος δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην ενίσχυση επιχειρηματικών δεξιοτήτων, στάσεων και συμπεριφορών. Οι εννοιολογικές αυτές διαφορές αποτυπώνονται συχνά με τη χρήση διαφορετικής ορολογίας. Για παράδειγμα, με τον όρο «Επιχειρηματική Εκπαίδευση» (*Enterprise Education*) αποδίδεται,

κατά κανόνα, η έμφαση στην προσωπική ανάπτυξη του ατόμου, στην απόκτηση επιχειρηματικών δεξιοτήτων και στην καλλιέργεια μιας φιλοπρόδοου, δημιουργικής και υπεύθυνης στάσης, ενώ ο όρος «Εκπαίδευση για την Επιχειρηματικότητα» (*Entrepreneurship Education*) αποτυπώνει τη στόχευση στην ανάπτυξη της ικανότητας δημιουργίας και διοίκησης μιας επιχείρησης.

Σε βάθος χρόνου, η εννοιολογική διάκριση μεταξύ των δύο κυρίαρχων προσεγγίσεων έχει ατονήσει και οι διαφορετικοί όροι (*entrepreneurship education, enterprise education, entrepreneurial education, entrepreneurial learning* κλπ.) συχνά χρησιμοποιούνται παράλληλα, χωρίς σαφή διαφοροποίηση. Ακόμα όμως και όταν η επιλογή του χρησιμοποιούμενου όρου εκφράζει μία συγκεκριμένη θεωρητική τοποθέτηση, αυτή είναι συνήθως εστιασμένη στο περιεχόμενο και τη μεθοδολογική προσέγγιση και σπανιότερα συνδέεται με τους μαθησιακούς στόχους, οι οποίοι τείνουν να αποτελέσουν κοινό ζητούμενο των διαφορετικών μορφών που μπορεί να λαμβάνει η Επιχειρηματική Εκπαίδευση.

Η Επιχειρηματική Εκπαίδευση αφορά στην καλλιέργεια ικανοτήτων και δεξιοτήτων, που επιτρέπουν στο άτομο να μετατρέπει δημιουργικές ιδέες σε επιχειρηματική δράση. Ενισχύει την υπευθυνότητα και την ανάληψη πρωτοβουλίας, διευκολύνει τον εντοπισμό και την ενεργοποίηση ταλέντων και δυνατοτήτων, και ενθαρρύνει στάσεις και συμπεριφορές, κρίσιμες για την κοινωνική και την επαγγελματική εξέλιξη.

Διαχρονική εξέλιξη της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στο διεθνές περιβάλλον

Η ένταξη της επιχειρηματικότητας, ως διακριτό πεδίο, στα προγράμματα εκπαίδευσης, απασχολεί την παγκόσμια ακαδημαϊκή και παιδαγωγική κοινότητα εδώ και μισό αιώνα. Ωστόσο, το ενδιαφέρον των υπεύθυνων χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής για την Επιχειρηματική Εκπαίδευση άρχισε να κινητοποιείται μόλις στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, όταν η θετική επίδρασή της στην οικονομία και την απασχόληση τεκμηριώθηκε με περισσότερα ερευνητικά δεδομένα, δίνοντας ώθηση στην καθιέρωση πολιτικών που επιδιώκουν την αύξηση του εκπαιδευτικού επιπέδου των νέων, σε συνδυασμό με την καλλιέργεια επιχειρηματικής νοοτροπίας και δεξιοτήτων.

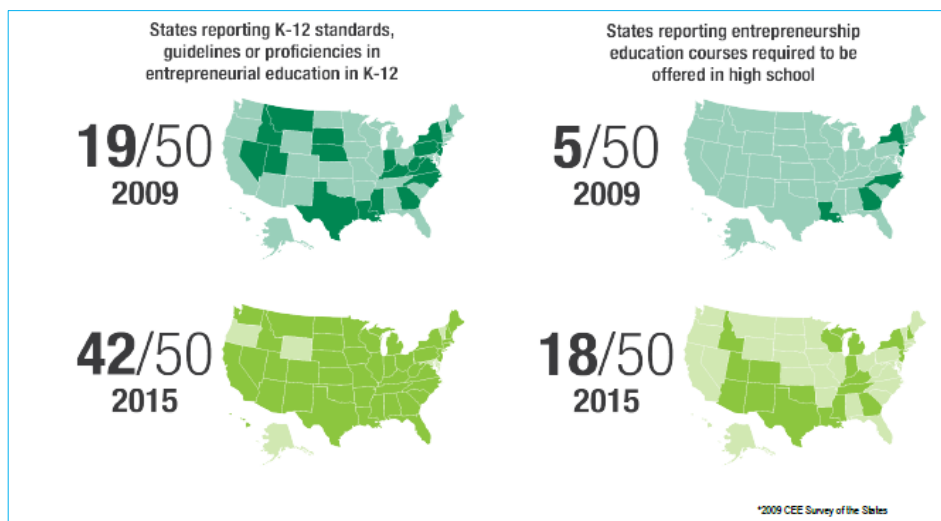
Ιστορικά, η πρώτη αναφορά σε μία διακριτή εκπαιδευτική ενότητα με θέμα την επιχειρηματικότητα εντοπίζεται στην ένταξη σχετικού μαθήματος σε **πρόγραμμα σπουδών του Πανεπιστημίου του Κόμπε (Ιαπωνία), το 1938¹**. Σχεδόν μία δεκαετία αργότερα, με τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Επιχειρηματική Εκπαίδευση κάνει την εμφάνισή της στις ΗΠΑ, και συγκεκριμένα στο **Harvard Business School**, το οποίο προσφέρει το πρώτο οργανωμένο μάθημα με αντικείμενο την ίδρυση και διοίκηση νέας επιχείρησης. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, μόλις δεκαέξι (16) πανεπιστημιακές σχολές προσέφεραν μαθήματα επιχειρηματικότητας στις ΗΠΑ, αριθμός που παρουσίασε **εκθετική αύξηση** τα επόμενα 30 χρόνια, με περισσότερα από 1.400 εκπαιδευτικά ιδρύματα της μεταδευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας

¹ Mwasalwiba, E., S. (2010). *Entrepreneurship education: a review of its objectives, teaching methods, and impact indicators*, Education + Training, 52 (1), pp.20-47

εκπαίδευσης να προσφέρουν αντίστοιχα προγράμματα το 2000². Σήμερα, η Επιχειρηματική Εκπαίδευση τείνει να αποτελέσει **αναπόσπαστο μέρος των προγραμμάτων σπουδών** της μεταδευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις ΗΠΑ, ενώ σταδιακά επεκτείνεται, ηλικιακά προσαρμοσμένη, στις χαμηλότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Junior Achievement USA, το 2015, κατευθυντήριες γραμμές και πρότυπα διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας εφαρμόζονται σε 42 από τις 50 πολιτείες των ΗΠΑ, ενώ σε 18 πολιτείες απαιτείται ρητά η ένταξη μαθημάτων επιχειρηματικότητας στα προγράμματα σπουδών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (**Δ1**).

Δ1. Εξέλιξη ενσωμάτωσης κατευθυντήριων γραμμών, προτύπων διδασκαλίας και μαθημάτων επιχειρηματικότητας στη σχολική εκπαίδευση των Η.Π.Α. (2009, 2015)
Πηγή: JA Worldwide

Στο ευρωπαϊκό περιβάλλον, με εξαίρεση μεμονωμένες περιπτώσεις (π.χ. Βέλγιο, Σκανδιναβικές χώρες), η ένταξη της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα ξεκίνησε **πολλές δεκαετίες αργότερα**. Παρότι δεν υπάρχουν επαρκή δεδομένα για την εξέλιξη της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης, σύμφωνα με σχετικές βιβλιογραφικές αναφορές, **στις αρχές της δεύτερης χιλιετίας, το 80% της παγκόσμιας προσφοράς προγραμμάτων Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης ήταν συγκεντρωμένο στη Βόρεια Αμερική**, με το υπόλοιπο 20% να κατανέμεται κυρίως στην Ευρώπη και δευτερευόντως στην Ασία³. Παρά τη σημαντική χρονική υστέρηση σε σχέση με τις ΗΠΑ, η Επιχειρηματική Εκπαίδευση αναπτύχθηκε εντατικά στην Ευρώπη, υποστηριζόμενη κυρίως από την ευρωπαϊκή πολιτική για την εκπαίδευση και την απασχόληση. Με την [Ατζέντα της Λισαβόνας](#) (2000), **η επιχειρηματικότητα αναγνωρίζεται ως μία από τις βασικές δεξιότητες** που πρέπει να παρέχονται μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα και τη δια βίου μάθηση, σηματοδοτώντας την εντατικοποίηση της προσπάθειας ενσωμάτωσης της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στα χρόνια που ακολούθησαν, η Επιχειρηματική Εκπαίδευση άρχισε να καταλαμβάνει όλο και πιο κεντρική θέση στην εκπαιδευτική ατζέντα. Σημαντικά **ορόσημα** σε αυτή την εξέλιξη αποτέλεσαν οι συστάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την ενίσχυση των επιχειρηματικών δεξιοτήτων και της νεανικής επιχειρηματικότητας μέσω της εκπαίδευσης και κατάρτισης ([2006](#), [2015](#)), αλλά και τα ενθαρρυντικά πορίσματα των πρώτων οργανωμένων ερευνητικών εργασιών πανευρωπαϊκής κλίμακας ([2010](#), [2015](#)). Η διαμόρφωση του [Ευρωπαϊκού Πλαισίου Επιχειρηματικών Δεξιοτήτων](#), γνωστού ως *EntreComp*, το 2016, αποτελεί αναμφισβήτητο το επιστέγασμα της πολυετούς προσπάθειας για την καθιέρωση μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής υπέρ της ένταξης της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση. Το *EntreComp*

² Katz, J.A. (2003). [The chronology and intellectual trajectory of American entrepreneurship education](#), Journal of Business Venturing, 18 (2), pp. 283-300

³ ibidem

προτείνει ένα **κοινό πλαίσιο αναφοράς**, με στόχο τη διαμόρφωση ενιαίας αντίληψης για το τι είναι και σε τι αποσκοπεί οποιαδήποτε πρωτοβουλία ενίσχυσης της επιχειρηματικής ικανότητας απευθύνεται στους πολίτες της ΕΕ. Πρόκειται για ένα εργαλείο που αποτελείται από 3 αλληλένδετα και αλληλοσυνδεόμενα πεδία ικανοτήτων («Ιδέες και ευκαιρίες», «Πόροι» και «Μέσα δράσης»), καθένα από τα οποία υποδιαιρείται σε 5 ικανότητες, οι οποίες συνθέτουν από κοινού τα θεμέλια της επιχειρηματικότητας, ως οριζόντιας δεξιότητας (**Δ2**). Οι 15 αυτές επιμέρους ικανότητες αναπτύσσονται κατά μήκος ενός προοδευτικού άξονα 8 επιπέδων, προτείνοντας μία ολοκληρωμένη λίστα 442 μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Δ2. Σχηματική αποτύπωση του Ευρωπαϊκού Πλαισίου EntreComp

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016),
EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework

Όπως διαπιστώνει [Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Δικτύου Ευρυδίκη \(2016\)](#), ο βαθμός ενσωμάτωσης της επιχειρηματικότητας σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα συναρτάται άμεσα με την ύπαρξη (ή την απουσία) ειδικής εθνικής στρατηγικής για την Καινοτομία. Έτσι, χώρες με **ισχυρή δέσμευση για την καινοτομία**, όπως, για παράδειγμα, οι Σκανδιναβικές, έχουν υιοθετήσει συγκεκριμένες δεσμεύσεις για την προώθηση της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στο εκπαιδευτικό σύστημα, επιτυγχάνοντας πολύ υψηλές επιδόσεις σε ευρωπαϊκούς και διεθνείς δείκτες καινοτομίας και ανταγωνιστικότητας. Ενδεικτικά, σύμφωνα με τον [ευρωπαϊκό πίνακα αποτελεσμάτων καινοτομίας](#) του 2019, **η Σουηδία, η Φιλανδία και η Δανία είναι ηγέτιδες χώρες** της Ένωσης, με τις επιδόσεις τους να υπερβαίνουν σημαντικά τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο ενσωμάτωσης της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στο εκπαιδευτικό σύστημα εμφανίζουν και **οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων**, ως αποτέλεσμα της συμπερίληψης σχετικού δείκτη στα δύο βασικά εργαλεία αξιολόγησης των χωρών σε **προενταξιακό καθεστώς**, και συγκεκριμένα της Πράξης της ΕΕ για τις μικρές επιχειρήσεις ([SBA](#)) και των παραδοτέων των [Συμπερασμάτων της Ρίγα για την Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση](#). Στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, η προώθηση της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης συντελείται με πιο αργούς ρυθμούς και λιγότερο οργανωμένα, παρότι δε λείπουν καινοτόμα προγράμματα και πρωτοβουλίες.

Παρά την καθοριστική συνεισφορά της ευρωπαϊκής πολιτικής, η Επιχειρηματική Εκπαίδευση εξακολουθεί να **αναπτύσσεται αργά και με άνισο τρόπο στην Ευρώπη**. Αναμφισβήτητα όμως, η εκπαιδευτική κοινότητα, οι νέοι και το ευρύ κοινό είναι σήμερα πιο ενημερωμένοι και ευαισθητοποιημένοι, όσον αφορά τη σημασία και τα οφέλη της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο.

Όπως όλα δείχνουν, η προσπάθεια θα συνεχιστεί με αμείωτη ένταση και τα επόμενα χρόνια, με κύριο στόχο την επίτευξη μεγαλύτερης συνοχής μεταξύ των κρατών-μελών, τόσο αναφορικά με το βαθμό ενσωμάτωσης της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση, όσο και σε επίπεδο δομής και περιεχομένου των προσφερόμενων προγραμμάτων.

Η σημασία της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης

Η σημερινή αντίληψη για την αξία της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης διαμορφώθηκε σε βάθος χρόνου. Στα πρώτα στάδια της ανάπτυξής της, η Επιχειρηματική Εκπαίδευση ήταν επικεντρωμένη σε μία **στενή ερμηνεία της έννοιας της επιχειρηματικότητας (entrepreneurship)**, σύμφωνα με την οποία η επιχειρηματική δραστηριότητα ταυτίζεται αποκλειστικά με το ταλέντο, την ευφυΐα και τις έμφυτες ικανότητες του επιχειρηματία. Ως εκ τούτου, η Επιχειρηματική Εκπαίδευση, στην πρώιμη μορφή της, απευθυνόταν κυρίως σε φοιτητές προγραμμάτων σπουδών οικονομικής κατεύθυνσης, συνήθως ως μάθημα επιλογής, και, σε δεύτερο χρόνο, στους συμμετέχοντες σε μεταπτυχιακά προγράμματα τύπου MBA, που αναπτύχθηκαν μαζικά στο τέλος του 20^{ου} αιώνα. Έτσι, οι πρώτες απόπειρες εκτίμησης των επιπτώσεων της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης ήταν εστιασμένες στα προσδοκώμενα οικονομικά οφέλη, τόσο σε ατομικό (βλ. ίδρυση επιχείρησης, εισοδηματική εξέλιξη) όσο και σε μακροσκοπικό επίπεδο (οικονομική ανάπτυξη, δημιουργία θέσεων εργασίας κλπ.).

Σήμερα, ο όρος «**επιχειρηματικότητα**» δεν περιορίζεται στο ρόλο του επιχειρηματία, ιδρυτή μια επιχείρησης (*entrepreneur*), αλλά καταλαμβάνει όλα τα στελέχη και τους εργαζόμενους στις επιχειρήσεις και των δεξιοτήτων τους, χάρη στις οποίες μία επιχείρηση ή ένας οργανισμός, όχι απαραίτητα κερδοσκοπικός, μπορεί να αναπτύσσεται, να καινοτομεί και να μεγεθύνεται, συμβάλλοντας στη θετική εξέλιξη μακροοικονομικών και κοινωνικών δεικτών. Στη διεθνή βιβλιογραφία, αυτή η **διευρυμένη ερμηνεία της επιχειρηματικότητας** αποδίδεται συχνά με τον όρο “*intrapreneurship*” και είναι αυτή που καθορίζει σήμερα σε μεγάλο βαθμό το εύρος και το περιεχόμενο των ποικίλων δραστηριοτήτων Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης που υλοποιούνται διεθνώς.

Κατά παράδοξο τρόπο, παρά το αυξημένο παγκόσμιο ενδιαφέρον για την Επιχειρηματική Εκπαίδευση, η προσπάθεια συστηματικής καταγραφής και αξιολόγησης των διαφόρων πρωτοβουλιών που υλοποιούνται τα τελευταία χρόνια στο πεδίο παραμένει πολύ περιορισμένη, δυσχεραίνοντας την τεκμηριωμένη πληροφόρηση για τα αποτελέσματα και τις μακροπρόθεσμες επιδράσεις της. Εκτός από την **απουσία μηχανισμών συστηματικής καταγραφής και παρακολούθησης**, η ανεπάρκεια τεκμηρίωσης οφείλεται και στη **μεγάλη ετερογένεια** (περιεχόμενο, ειδική στόχευση, κατηγορίες ωφελούμενων κλπ.) μεταξύ των διαφόρων προγραμμάτων και δραστηριοτήτων Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης που προσφέρονται, η οποία εμποδίζει την ανάπτυξη μιας συνεκτικής και μεθοδολογικά αξιόπιστης ερευνητικής προσπάθειας.

Εντούτοις, τα λίγα διαθέσιμα στοιχεία επιβεβαιώνουν τη θετική επίδραση της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στην προσωπική ανάπτυξη και την επαγγελματική εξέλιξη των νέων. Για παράδειγμα, σε

έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Νορβηγία, προέκυψε ότι το **20%** των ατόμων που συμμετείχαν σε προγράμματα ίδρυσης μαθητικής επιχείρησης, κατέληξαν στη **δημιουργία δικής τους επιχείρησης**⁴.

Επίσης, σύμφωνα με σχετικά πρόσφατη Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Επιχειρηματική Εκπαίδευση (2015)⁵, η οποία βασίζεται σε δεδομένα από 91 διαφορετικές μελέτες σε 23 διαφορετικές χώρες/ περιφέρειες, **οι θετικές επιπτώσεις** της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης **υπερβαίνουν το ατομικό επίπεδο** κάθε συμμετέχοντα, καθώς, όπως αποτυπώνεται παρακάτω, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, η οικονομία και η κοινωνία συνολικά επωφελούνται από την ανάπτυξη επιχειρηματικών δεξιοτήτων (**Δ3**).

I. ΜΑΘΗΤΕΣ/ ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ		ΠΟΙΟΤΙΚΑ - ΠΟΣΟΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ
Αυτοπεποίθηση – κινητοποίηση - φιλοδοξία	Πιο φιλόδοξες επιλογές καριέρας, πρόθεση συνέχισης σπουδών. ΗΠΑ: Μείωση ποσοστού πρόωρης εγκατάλειψης σχολείου (1% έναντι 3,4% εθνικού μ.ο.).	
Απασχολησιμότητα- σταδιοδρομία	Σουηδία: 87% μαθητών Α'βάθμιας και 65% μαθητών Β'βάθμιας εκπαίδευσης αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά που θεωρούν σημαντικά οι εργοδότες. ΗΠΑ: Υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης αποφοίτων Β'βάθμιας (25-40 ετών) που συμμετείχαν σε πρόγραμμα επιχειρηματικότητας (88%, έναντι 69% εθνικού μ. ο. αποφοίτων Β'βάθμιας).	
Επιχειρηματική νοοτροπία- δεξιότητες	Διάφορες χώρες, διάφορες ηλικίες: Καλύτερα αποτελέσματα (αυτο)αξιολόγησης δεξιοτήτων, όπως αποτελεσματικότητα, διαχείριση αλλαγών, επίλυση προβλημάτων, προγραμματισμός-οργάνωση, επίτευξη στόχων. Ολλανδία, Ουαλία (Ην. Βασίλειο), Φλάνδρα (Βέλγιο): Διαχρονική αύξηση ποσοστού συμμετεχόντων σε προγράμματα επιχειρηματικότητας, οι οποίοι δηλώνουν σαφή πρόθεση ίδρυσης επιχείρησης ή αυτοαπασχόλησης (από 13% το 2007 σε 21% το 2012, από 42% το 2004 σε 53% το 2012 και από 20% προηγούμενης μέτρησης σε 33%, αντίστοιχα).	
II. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ/ ΕΚΠ. ΙΔΡΥΜΑΤΑ		ΠΟΙΟΤΙΚΑ - ΠΟΣΟΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ
Ενίσχυση επιχειρηματικής κουλτούρας εκπαιδευτικών και εκπαιδευτικού ιδρύματος	Βαλλονία (Βέλγιο): Εκπαιδευτικοί και διευθυντές σχολείων που παρακολούθησαν επιμόρφωση για την επιχειρηματική εκπαίδευση αξιολογούν θετικά τη συμβολή της στη διδασκαλία μαθημάτων που σχετίζονται με τις κοινωνικές επιστήμες (88% έναντι 70% για τους μη συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς της Β'βάθμιας και 84,6% έναντι 63,8%, αντίστοιχα, της Α'βάθμιας εκπαίδευσης).	
Υψηλότερο επίπεδο δέσμευσης- κινητοποίησης εκπαιδευτικών	Βαλλονία (Βέλγιο), Ην. Βασίλειο: Οι ενέργειες ευαισθητοποίησης για την επιχειρηματικότητα ενισχύουν την ικανότητα των εκπαιδευτικών να υποστηρίξουν τους μαθητές σε δραστηριότητες επιχειρηματικής εκπαίδευσης. Ισραήλ: Η συμμετοχή σε εθνική πρωτοβουλία Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης κινητοποίησε τους εκπαιδευτικούς των συμμετεχόντων σχολείων να αναπτύξουν καινοτόμες πρακτικές μάθησης, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη επιχειρηματικών δεξιοτήτων των μαθητών και στο μετασχηματισμό των σχολείων σε «Επιχειρηματικά Σχολεία».	
Ενίσχυση εταιρικής σχέσης με εξωτερικούς παράγοντες & επιχειρήσεις	ΗΠΑ: Η στενή διασύνδεση του MIT με τις επιχειρήσεις νέας τεχνολογίας οδήγησε σε αύξηση του αριθμού νέων spin-offs αντίστοιχων κλάδων και συνακόλουθα, στη διεθνή αναγνώριση της αυθεντίας του MIT στο πεδίο των ΤΠΕ. Ισραήλ: Ο μετασχηματισμός δημοτικών σχολείων σε Επιχειρηματικά Σχολεία (βλ. παραπάνω), κινητοποίησε τις επιχειρήσεις της περιοχής να αναλάβουν πιο ενεργό ρόλο στην εκπαίδευση, π.χ. υποστηρίζοντας μαθητές στην εφαρμογή επιχειρηματικών ιδεών που είχαν αναπτύξει στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος.	

⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γεν. Διεύθυνση Επιχειρήσεων και Βιομηχανίας, *Πρόγραμμα διαδικασίας Best: Μίνι εταιρείες μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τελική έκθεση της ομάδας εμπειρογνομόνων*, τελική έκδοση, Σεπτέμβριος 2005

⁵ European Commission (2015), *Entrepreneurship Education: A road to success. A compilation of evidence on the impact of entrepreneurship education strategies and measures*, Luxembourg: Publications Office of the European Union

III. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ		ΠΟΙΟΤΙΚΑ - ΠΟΣΟΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ
Αύξηση ρυθμού ίδρυσης νέων επιχειρήσεων, ενισχυμένη βιωσιμότητα νέων επιχειρήσεων		Νορβηγία: Βάσει διαδοχικών μετρήσεων (1997-2003), οι απόφοιτοι προγραμμάτων σπουδών Διοίκησης Επιχειρήσεων (Γ' βάθμια εκπαίδευση) έχουν διπλάσιες πιθανότητες ίδρυσης νέας επιχείρησης σε σχέση με τους αποφοίτους άλλων κατευθύνσεων. Ουαλία (Ην. Βασίλειο): Η υλοποίηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης YES (Youth Entrepreneurship Strategy) είχε θετική επίπτωση στην αύξηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας των νέων. Σύμφωνα με την Έκθεση του Global Entrepreneurship Monitor (GEM)⁶, το ποσοστό των νέων που ασχολήθηκαν με επιχειρηματική δραστηριότητα αρχικού σταδίου στην Ουαλία το 2012 ανήλθε σε 9,5% , έναντι εθνικού μ. ό. 8,3%. Βέλγιο, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Ρουμανία, Νορβηγία, Σλοβακία: Σύμφωνα με έρευνα για τις επιπτώσεις των προγραμμάτων επιχειρηματικότητας του Junior Achievement – JA (2007), οι συμμετέχοντες εμφανίζουν σχεδόν τριπλάσιο ποσοστό ίδρυσης επιχείρησης μέχρι την ηλικία των 25 ετών, σε σχέση με το μέσο όρο του πληθυσμού στην Ευρώπη (15% έναντι 5-6%, αντίστοιχα).
Θετικές επιπτώσεις στην οικονομία		Ην. Βασίλειο: Το ποσοστό των νέων επιχειρήσεων που πραγματοποιούν ετήσιο κύκλο εργασιών ≥500.000 £ είναι 12% για τους αποφοίτους προγραμμάτων JA, έναντι 3% για την ομάδα ελέγχου και το ποσοστό νέων επιχειρήσεων με ετήσιο κ.ε. ≥1.000.000 £ είναι 3% για τους αποφοίτους προγραμμάτων JA, έναντι 0% για την ομάδα ελέγχου. ΗΠΑ: Τα ετήσια έσοδα (≈2 τρισ. \$) και η συνολική απασχόληση (≈3,3 εκ. εργαζόμενοι) των επιχειρήσεων που έχουν ιδρύσει απόφοιτοι του MIT ισοδυναμούν με την 11^η ισχυρότερη οικονομία του κόσμου. Ην. Βασίλειο: Το 21,2% των επιχειρήσεων που έχουν ιδρύσει απόφοιτοι προγραμμάτων JA δραστηριοποιούνται σε κλάδους ψηφιακών και «cloud» υπηρεσιών και προϊόντων, έναντι ποσοστού 3% για την ομάδα ελέγχου.
IV. ΚΟΙΝΩΝΙΑ		ΠΟΙΟΤΙΚΑ - ΠΟΣΟΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ
Συμβολή στην προστασία κατά του κοινωνικού αποκλεισμού		Ισραήλ, Ην. Βασίλειο, Ουγγαρία, Ισπανία: Η αξιολόγηση του έργου ENTRANCE⁷ διαπιστώνει ότι η Επιχειρηματική Εκπαίδευση προστατεύει από τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού, ενισχύοντας την αυτοπεποίθηση, την κινητοποίηση, την αποφασιστικότητα και τη δημιουργικότητα των νέων. Ο θετικός αντίκτυπος είναι μεγαλύτερος για τους μαθητές που απειλούνται περισσότερο από κοινωνικό αποκλεισμό.
Απόδοση επένδυσης δράσεων του JA		Καναδάς: Σύμφωνα με μελέτη για λογαριασμό του JA Καναδά⁸, 1 δολάριο που επενδύεται στα προγράμματα Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης του JA έχει απόδοση 45 CA\$ για την καναδική οικονομία (δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, φορολογικά έσοδα, εξοικονόμηση προνοιακών επιδομάτων). Οι απόφοιτοι προγραμμάτων του JA ιδρύουν περισσότερες επιχειρήσεις, απασχολούν περισσότερους εργαζόμενους και πραγματοποιούν περισσότερες πωλήσεις σε σχέση με τους μη συμμετέχοντες σε προγράμματα JA.

Δ3. Συνοπτική παρουσίαση κύριων αποτελεσμάτων μελετών για τον αντίκτυπο της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015), *Entrepreneurship Education: a Road to Success* (επεξεργασία ΣΕΒ)

⁶ Το Global Entrepreneurship Monitor (GEM) είναι ένα κοινοπρακτικό δίκτυο εθνικών ομάδων 50 χωρών, το οποίο διεξάγει συστηματική έρευνα σχετικά με την επιχειρηματικότητα και τα επιχειρηματικά οικοσυστήματα, συλλέγοντας δεδομένα απευθείας από την επιχειρηματική κοινότητα. Οι ετήσιες εκθέσεις του GEM παρέχουν τεκμηριωμένες προτάσεις πολιτικής για την προώθηση της επιχειρηματικότητας.

⁷ Το συγχρηματοδοτούμενο Πρόγραμμα ENTRANCE υλοποιήθηκε σε 4 χώρες (Αγγλία- Ην. Βασίλειο, Ουγγαρία, Ισπανία και Ισραήλ) στα τέλη της δεκαετίας του 1990. Αφορούσε τη δημιουργία πρότυπων προγραμμάτων επιχειρηματικής εκπαίδευσης και την πιλοτική εφαρμογή τους σε επιλεγμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα (μαθητές και σπουδαστές 14-19 ετών). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα είχαν διττή στόχευση: εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα (γνώσεις και ικανότητες) και ανάπτυξη οριζόντιων δεξιοτήτων (δημιουργικότητα, αυτονομία, λήψη αποφάσεων, συνεργασία κλπ.).

⁸ Tucker, James, The Boston Consulting Group, 'Making an Impact Assessing Junior Achievement of Canada's Value Creation', January 2011.

Φαίνεται λοιπόν, ότι η πρώιμη εξοικείωση με την έννοια της επιχειρηματικότητας και, σε αυτό το πλαίσιο, η καλλιέργεια κρίσιμων δεξιοτήτων, όπως η αυτόνομη μάθηση, η αυτοπεποίθηση, η δημιουργικότητα, η υπευθυνότητα κλπ., **κινητοποιούν τους νέους** στη διαμόρφωση των επαγγελματικών φιλοδοξιών τους, **βελτιώνουν το επίπεδο απασχολησιμότητάς τους** και, παράλληλα, τροφοδοτούν επιχειρήσεις και οργανισμούς με **ισχυρό ανθρώπινο κεφάλαιο**, το οποίο συμβάλλει στην υγιή ανάπτυξη και μεγέθυνσή τους.

Η διδακτική της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης

Σε αντίθεση με το παρελθόν, όπου επικρατούσε η άποψη ότι η επιχειρηματικότητα είναι ένα έμφυτο ταλέντο το οποίο δεν μπορεί να διδαχθεί, οι ειδικοί της εκπαίδευσης⁹ αντιτείνουν σήμερα ότι όλοι οι άνθρωποι μπορούν δυνητικά να αναπτύξουν επιχειρηματικές δεξιότητες. Παρότι αναμφίβολα ορισμένα άτομα πλεονεκτούν έναντι των άλλων (βλ. έμφυτη ροπή προς την επιχειρηματικότητα, ενισχυτικό οικογενειακό περιβάλλον), υπάρχουν ορισμένες κρίσιμες δεξιότητες και συμπεριφορές που όλοι μπορούν να αναπτύξουν μέσα από μία κατάλληλα σχεδιασμένη εκπαιδευτική διαδικασία.

Η συζήτηση για το αν η επιχειρηματικότητα είναι μία δεξιότητα που μπορεί να διδαχθεί έχει πλέον μετατοπιστεί προς το ερώτημα «ποιος είναι ο κατάλληλος τρόπος να διδαχθεί η επιχειρηματικότητα;»

Είναι αλήθεια ότι η επιχειρηματικότητα δεν μπορεί να διδαχθεί με την παραδοσιακή προσέγγιση της μετωπικής διδασκαλίας και της παθητικής αφομοίωσης θεωρητικών γνώσεων. Για να μπορεί η εκπαίδευση να συμβάλει αποτελεσματικά στη διαμόρφωση επιχειρηματικής νοοτροπίας και συμπεριφοράς, είναι κρίσιμο να υιοθετηθεί ένα **νέο παιδαγωγικό μοντέλο**, στο επίκεντρο του οποίου βρίσκεται η **βιωματική μάθηση** και η **πρακτική μάθηση με βάση την εργασία**, μέσω των οποίων οι μαθητές συμμετέχουν ενεργά στην εκπαίδευσή τους, ενισχύοντας τις ικανότητες αυτόνομης μάθησης, αναζήτησης και πειραματισμού (Δ4).

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ	ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
Έμφαση στο περιεχόμενο	Έμφαση στη διαδικασία μάθησης (<i>learning to learn</i>)
Η διδασκαλία οδηγείται και κυριαρχείται από τον εκπαιδευτικό	Η διδασκαλία στοχεύει στην αφομοίωση του διδασκόμενου αντικειμένου από τους συμμετέχοντες
Μεταφορά της γνώσης από τον εκπαιδευτικό	Διευκόλυνση της αυτοδύναμης ανακάλυψης και της μάθησης
Η γνώση αποκτάται και δε διαφοροποιείται	Η κεκτημένη γνώση μπορεί να αναθεωρηθεί
Έμφαση στο πρόγραμμα σπουδών και στην τήρηση του ωρολόγιου προγράμματος	Ευελιξία προγραμματισμού, ανάλογα με τις ανάγκες
Έξωθεν επιβεβλημένοι εκπαιδευτικοί στόχοι	Οι μαθησιακοί στόχοι συμφωνούνται με τους εκπαιδευόμενους και εξελίσσονται
Προτεραιότητα στις επιδόσεις	Προτεραιότητα στην αυτόνομη ανάπτυξη, η οποία διασφαλίζει τις επιδόσεις
Συγκλίνουσα σκέψη, απόρριψη εικασιών	Διαφοροποιημένη σκέψη και υποθέσεις, ως μέρος της δημιουργικής διαδικασίας

⁹ Ενδεικτικά, Stevenson H.H, R. Hamermesh, P.W. Marshall and M.J. Roberts, *Entrepreneurship: It can be Taught*, HBS New Business, 2002

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ	ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
Έμφαση στην αναλυτική και γραμμική σκέψη	Ολιστικές στρατηγικές σκέψης
Θεωρητική και αφηρημένη γνώση	Θεωρητική γνώση, συνδυασμένη με πρακτική εφαρμογή
Αντίσταση στην επιρροή της κοινότητας	Ενθάρρυνση της επιρροής της κοινότητας
Έμφαση στον εξωτερικό κόσμο	Η εσωτερική εμπειρία αποτελεί πηγή μάθησης, τα συναισθήματα ενσωματώνονται στη δράση
Η εκπαίδευση ως κοινωνική αναγκαιότητα για την ανάληψη συγκεκριμένου ρόλου	Η εκπαίδευση ως μια δια βίου διαδικασία, ελάχιστα συνδεδεμένη με το σχολείο
Ενοχοποίηση του σφάλματος	Το σφάλμα αναγνωρίζεται ως πηγή γνώσης
Ο συνδετικός κρίκος μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή	Ο συνδετικός κρίκος μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή

Δ4. Παραδοσιακή και επιχειρηματική παιδαγωγική προσέγγιση

Πηγή: Laura Alvarez Marques L., Albuquerque C. (2012), *Entrepreneurship Education and the development of young people life competencies and skills*

Σημαντικά μεθοδολογικά εργαλεία για μια επιτυχημένη Επιχειρηματική Εκπαίδευση είναι η **διαθεματική, μη γραμμική, προσέγγιση**, η **επαφή με το εξωσχολικό περιβάλλον** και η **έκθεση** των εκπαιδευόμενων **σε καταστάσεις της πραγματικής ζωής**¹⁰. Οι εκπαιδευόμενοι ενθαρρύνονται να υιοθετούν σταδιακά διαφορετικούς τύπους μάθησης (συγκεκριμένη εμπειρία, αναστοχαστική παρατήρηση, αφηρημένη θεωρητική σύλληψη, ενεργός πειραματισμός), ενεργοποιώντας συναισθήματα, στάσεις και αξίες, που αποτελούν σημαντικά εφόδια, όχι μόνο στο επιχειρηματικό, αλλά σε οποιοδήποτε κοινωνικό και εργασιακό περιβάλλον.

Όσον αφορά το ζήτημα της ηλικίας, σήμερα οι ειδικοί της εκπαίδευσης συγκλίνουν στην άποψη ότι η **πρώιμη συμμετοχή** σε προγράμματα Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης είναι το **κλειδί για την αποτελεσματικότητά της**, υπό την προϋπόθεση, ασφαλώς, ότι η μαθησιακή διαδικασία είναι κατάλληλα προσαρμοσμένη σε κάθε ηλικία. Είναι κρίσιμο, συνεπώς, η Επιχειρηματική Εκπαίδευση να προσαρμόζεται στην εκπαιδευτική πράξη κάθε βαθμίδας (από την πρωτοβάθμια μέχρι την ανώτατη), **στη βάση μιας αλυσιδωτά αναπτυσσόμενης στρατηγικής**, η οποία οικοδομείται με βάση την ηλικία και το κερτημένο γνωσιακό υπόβαθρο. Έτσι, στις μικρές ηλικίες και στις χαμηλότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες, η διδασκαλία περιλαμβάνει **δραστηριότητες εκπαιδευτικού παιχνιδιού**, οι οποίες, στη δευτεροβάθμια και τη μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση, βαθμιαία εξελίσσονται σε **πρακτικές/ερευνητικές εργασίες**, συνδεδεμένες με το αντικείμενο του κάθε μαθήματος. Με αυτό τον τρόπο, σημαντικές ικανότητες, όπως η επίλυση προβλημάτων (σχεδιασμός, προγραμματισμός, λήψη αποφάσεων, επικοινωνία, ανάληψη ευθυνών), η συνεργασία, η προσαρμογή σε νέους ρόλους, η ανεξάρτητη και κριτική σκέψη, η δημιουργικότητα και η πρωτοβουλία μπορούν να ενεργοποιηθούν και να αναπτυχθούν αποτελεσματικά σε βάθος χρόνου.

Είναι προφανές ότι σε ένα τέτοιο εκπαιδευτικό πλαίσιο, η επάρκεια του εκπαιδευτικού καθορίζει σε μεγάλο βαθμό το αποτέλεσμα του εγχειρήματος. Η καλλιέργεια επιχειρηματικής νοοτροπίας μέσα στο περιβάλλον της σχολικής τάξης αποτελεί, αδιαμφισβήτητα, **μεγάλη πρόκληση για τον εκπαιδευτικό**. Απαιτεί τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής μάθησης και διδασκαλίας, η οποία θα ευθυγραμμίζει τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα με την επιλογή της ενδεδειγμένης παιδαγωγικής προσέγγισης. Για να ανταπεξέλθουν στο νέο παιδαγωγικό τους ρόλο, οι εκπαιδευτικοί χρειάζονται **κατάλληλη επιμόρφωση**, η οποία αφενός θα τους εξοικειώνει με καινοτόμες παιδαγωγικές

¹⁰ Wilson, K. E. e.a., *Educating the Next Wave of Entrepreneurs: Unlocking Entrepreneurial Capabilities to Meet the Global Challenges of the 21st Century* (2009), World Economic Forum: A Report of the Global Education Initiative, (<https://www.weforum.org/reports/educating-next-wave-entrepreneurs>)

μεθόδους και εργαλεία (βιωματική παιδαγωγική, διερευνητική μάθηση κλπ.), αφετέρου θα τους φέρνει σε επαφή με βασικές επιχειρηματικές έννοιες.

Όπως επισημαίνει το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, κανένα πρόγραμμα Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης δεν μπορεί να είναι αποτελεσματικό χωρίς τη στενή αλληλεπίδραση με τον επιχειρηματικό κόσμο.

Η συνεργασία με την επιχειρηματική κοινότητα αποτελεί άλλον έναν κρίσιμο παράγοντα επιτυχίας ενός προγράμματος Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης. Η συνεργασία σχολείων και επιχειρήσεων θα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της σχολικής μάθησης, να ενσωματώνεται σε ένα ολοκληρωμένο σύστημα διασφάλισης ποιότητας και να αναπτύσσεται, με συστηματικό τρόπο, τόσο στο σχολικό όσο και στο εξωσχολικό περιβάλλον.

Η **συστηματική επαφή με την επιχειρηματική κοινότητα, μέσα σε ένα ελεγχόμενο και οργανωμένο μαθησιακό πλαίσιο**, δίνει την ευκαιρία στους μαθητές να αποκτήσουν θετικές προσλαμβάνουσες και βιωματικές εμπειρίες σε σχέση με την επιχειρηματικότητα, να αντιληφθούν τον εαυτό τους απέναντι στις προκλήσεις και τις δυσκολίες του επαγγελματικού βίου και να καλλιεργήσουν ρεαλιστικές φιλοδοξίες σταδιοδρομίας.

Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο πρόγραμμα ανάπτυξης επιχειρηματικών δεξιοτήτων, με τον εκπαιδευτικό σε ρόλο καθοδηγητή, σε συνδυασμό με μία σειρά δομημένων αλληλεπιδράσεων με επιχειρηματικά στελέχη, μέσω των οποίων γίνεται η απαραίτητη σύνδεση με την επιχειρηματική πραγματικότητα, αποτελεί το καταλληλότερο μοντέλο Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης.

Η Επιχειρηματική Εκπαίδευση στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, η εισαγωγή προγραμμάτων Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στο σχολείο ξεκίνησε σχετικά πρόσφατα, **αποσπασματικά και σε εθελοντική βάση**, αφού απουσιάζει ως σήμερα ένας ολοκληρωμένος εθνικός σχεδιασμός για την προώθησή της. Διάσπαρτες οικονομικές και επιχειρηματικές έννοιες περιλαμβάνονται σε σχολικά εγχειρίδια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, χωρίς όμως να υπάρχουν επίσημα σχολικά συγγράμματα που να σχετίζονται με τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας¹¹. Επιπλέον, οι όποιες πρωτοβουλίες και δράσεις υλοποιούνται, κατά κανόνα, **στο περιθώριο του επίσημου αναλυτικού προγράμματος** και εξαρτώνται εν πολλοίς από τον ενθουσιασμό, την πρωτοβουλία και τη διάθεση συμμετοχής εκπαιδευτικών και μαθητών.

Από το 1985, η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική προβλέπει την **ίδρυση σχολικών συνεταιρισμών**, στο πλαίσιο των οποίων προωθείται η ανάπτυξη του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού ([Ν. 1566/1985](#), άρθρο 46 και [ΦΕΚ 1127/10.5.2013](#)). Ο θεσμός του σχολικού συνεταιρισμού αποσκοπεί στην ενίσχυση της ανεξάρτητης, δημιουργικής σκέψης, στη διαμόρφωση κοινωνική συνείδησης, καθώς και στην

¹¹ [Ευρωπαϊκή Επιτροπή / EACEA / Ευρυδίκη, 2016. Εκπαίδευση στο Επιχειρείν στα σχολεία της Ευρώπης. Έκθεση Ευρυδίκη. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης](#)

απόκτηση γνώσεων σχετικών με τις συλλογικές μορφές οικονομικής δραστηριότητας. Παράλληλα, μέσα από τη βιωματική άσκηση ρόλων, οι μαθητές αναπτύσσουν επαγγελματικές και κοινωνικές δεξιότητες, όπως η υπευθυνότητα, η επίλυση προβλημάτων, η κριτική σκέψη, η πρωτοβουλία, η συνεργασία. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να υλοποιηθούν, είτε στο πλαίσιο προγραμμάτων του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού, είτε να ενταχθούν σε πολιτιστικά ή περιβαλλοντικά προγράμματα, είτε σε επιμέρους μαθήματα του Γενικού Λυκείου και των ΕΠΑΛ.

Προγράμματα Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης άρχισαν να εισάγονται πιο μεθοδικά στη δημόσια εκπαίδευση με την αξιοποίηση πόρων της ΕΕ, κατά την προγραμματική περίοδο 2000-2006. Στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση" (Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. II) του Υπουργείου Παιδείας, το **Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο σε συνεργασία με τη Σιβιτανίδειο Σχολή**, παρείχε, σε μαθητές Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων (ΤΕΕ) και Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑΛ), το **πιλοτικό «Πρόγραμμα επισκέψεων σε επιχειρήσεις και επαγγελματικούς ή επιστημονικούς φορείς»**. Στόχος του προγράμματος ήταν η ενημέρωση των μαθητών σχετικά με τη λειτουργία των επιχειρήσεων και η εξοικείωσή τους με τον κόσμο της εργασίας. Παράλληλα, οι δύο παραπάνω φορείς υλοποίησαν και το πρόγραμμα **«Δημιουργία Εικονικών Επιχειρήσεων»** στα ΤΕΕ της χώρας, όπου συμμετείχαν **πάνω από 31.000 μαθητές**, οι οποίοι δημιούργησαν **περίπου 2.000 εικονικές επιχειρήσεις**. Στόχος του προγράμματος ήταν, μέσα από την προσομοίωση επιχειρηματικών σεναρίων και το παιχνίδι ρόλων, οι μαθητές να αποκτήσουν μία πρώτη οργανωμένη βιωματική εμπειρία σε σχέση με την επιχειρηματικότητα και την απασχόληση.

Ο **ΣΕΒ** στάθηκε εξ αρχής αρωγός της Πολιτείας στην προσπάθεια ένταξης της επιχειρηματικότητας στα σχολεία. Το 2001, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο σε συνεργασία με τον ΣΕΒ εγκαινίασε το **πιλοτικό πρόγραμμα «Επιχειρηματικότητα Νέων»**, το οποίο, μέχρι το 2006, είχε υλοποιηθεί σε περίπου **150 σχολεία ανά την Ελλάδα**. Στόχος του ήταν οι μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου να προσεγγίσουν την έννοια της επιχειρηματικότητας, να αποκτήσουν γνώσεις σχετικά με την οικονομία και τη λειτουργία των επιχειρήσεων και να ανακαλύψουν δυνατότητες αυτοαπασχόλησης. Πέρα από τα άμεσα οφέλη που αποκόμισαν οι συμμετέχοντες μαθητές, το πρόγραμμα «Επιχειρηματικότητα Νέων» **συνέβαλε καθοριστικά** στην προώθηση της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

Λαμβάνοντας υπόψη τα θετικά αποτελέσματα του Προγράμματος, το Υπουργείο Παιδείας εισήγαγε τη σχολική δραστηριότητα **«Οικονομία - Επιχειρηματικότητα»** στα Ενιαία Λύκεια και στα ΤΕΕ και τη σχολική δραστηριότητα **«Οικονομία και Εγώ»** στα Γυμνάσια ([ΦΕΚ 1254/7.9.2005](#)). Σε αυτό το πλαίσιο, **με πρωτοβουλία του ΣΕΒ** ιδρύθηκε, το 2005, το μορφωτικό **Σωματείο Επιχειρηματικότητας Νέων/ Junior Achievement Greece ([ΣΕΝ/JA Greece](#))**, σε συνεργασία με τον διεθνή οργανισμό Junior Achievement Worldwide. Έκτοτε, τουλάχιστον στο επίπεδο των προθέσεων, η επιχειρηματικότητα αναγνωρίζεται ρητά ως βασική δεξιότητα που πρέπει να καλλιεργείται σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, παρότι, στο επίπεδο της εφαρμογής, **η χώρα μας εξακολουθεί να υστερεί σημαντικά** έναντι των εταίρων της. Υιοθετώντας τους αντίστοιχους στόχους που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για όλα τα κράτη-μέλη, η επιχειρηματικότητα εντάσσεται στο σχεδιασμό του Νέου Σχολείου το 2010, με σχετικές αναφορές στην ανάγκη καλλιέργειας της καινοτομίας, της δημιουργικότητας και του επιχειρηματικού πνεύματος, χωρίς ωστόσο να καθορίζονται ενιαίες παιδαγωγικές μέθοδοι ([Δίκτυο Ευρυδίκη, 2012](#)).

Η οικονομική κρίση της προηγούμενης δεκαετίας και οι δραματικές επιπτώσεις της στην απασχόληση, ιδιαίτερα των νέων, ανέδειξε ακόμα περισσότερο την ανάγκη εμπλουτισμού των προγραμμάτων σπουδών, με βάση τις ανάγκες της σύγχρονης οικονομίας και κοινωνίας. Το **Υπουργείο Παιδείας**, αξιοποιώντας την εμπειρία της προηγούμενης περιόδου, ανέλαβε πρωτοβουλίες υπέρ της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης, μεταξύ των οποίων και η **ανάπτυξη ενισχυμένης συνεργασίας με το Σωματείο Επιχειρηματικότητας Νέων/ Junior Achievement Greece (ΣΕΝ/JA Greece)**, για την υλοποίηση προγραμμάτων επιχειρηματικότητας στα σχολεία.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του ΣΕΝ/ JA Greece είναι εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας, χρησιμοποιούν βιωματικές μεθόδους μάθησης και υλοποιούνται στο πλαίσιο του θεσμού του σχολικού συνεταιρισμού, για την καλλιέργεια επιχειρηματικών δεξιοτήτων των μαθητών. Μέσα από **προσομοιώσεις, επισκέψεις σε επιχειρήσεις και παιχνίδια ρόλων**, οι μαθητές μαθαίνουν να συνεργάζονται στο πλαίσιο ομάδας, να ανταλλάσσουν ιδέες και απόψεις, να επιλύουν προβλήματα και να ενεργοποιούν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους. Τα προγράμματα του ΣΕΝ/ JA Greece απευθύνονται σε μαθητές όλων των βαθμίδων. Ενδεικτικά, **για τους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης** παρέχονται τα παρακάτω (Δ5).

Πρόγραμμα	Περιγραφή	Ομάδα-στόχος	Μαθησιακοί στόχοι
Η δική μου επιχείρηση	Ομαδική δραστηριότητα (project), διάρκειας 1½ - 2 μηνών, μέσα από την οποία οι μαθητές εξοικειώνονται με τα βασικά στάδια δημιουργίας μιας επιχείρησης και τα κρίσιμα επιχειρηματικά χαρακτηριστικά.	Μαθητές Γυμνασίου	Κατανόηση βασικών επιχειρηματικών εννοιών Καλλιέργεια ήπιων δεξιοτήτων (συνεργασία, κριτική σκέψη, ανάληψη πρωτοβουλίας)
Διαγωνισμός Κοινωνικής Καινοτομίας	Διαδραστικό, διαδικτυακό πρόγραμμα για την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Μαθητικές ομάδες προτείνουν μία επιχειρηματική λύση σε κάποιο σύγχρονο κοινωνικό πρόβλημα. Οι 10 καλύτερες συμμετέχουν σε πανελλήνιο διαγωνισμό. Η νικήτρια ομάδα εκπροσωπεί την Ελλάδα στον αντίστοιχο παγκόσμιο διαγωνισμό.	Μαθητές Γυμνασίου – Λυκείου (15-18 ετών)	Εισαγωγή στις αρχές του κοινωνικού επιχειρείν Καλλιέργεια ψηφιακών, κοινωνικών (συνεργασία, επικοινωνία, αυτοπεποίθηση) και επαγγελματικών δεξιοτήτων (κριτική σκέψη, καινοτομία, υπευθυνότητα) Ανάπτυξη κοινωνικά υπεύθυνης συμπεριφοράς
Στη Σκιά ενός Στελέχους» (Job Shadow)	Επίσκεψη μαθητών σε εργασιακό περιβάλλον-επιχείρηση, διάρκειας 2-3 ωρών. Επιχειρηματικά στελέχη περιγράφουν τις λειτουργίες και καθημερινές δραστηριότητες της επιχείρησης και μεταφέρουν τις προσωπικές του εκπαιδευτικές και επαγγελματικές εμπειρίες	Μαθητές Γυμνασίου - Λυκείου Αθήνας και Θεσσαλονίκης	Υποστήριξη των μαθητών στη διαδικασία αναζήτησης της προσωπικής τους εκπαιδευτικής και επαγγελματικής διαδρομής (οιονεί επαγγελματικός προσανατολισμός).
Εικονική Επιχείρηση	Βιωματικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Υλοποιείται με την έγκριση του Υπουργείου Παιδείας και τη συνδρομή εθελοντή-στελέχους επιχείρησης και διαρκεί ολόκληρη τη σχολική χρονιά. Οι μαθητές ανακαλύπτουν όλες τις πτυχές ίδρυσης και λειτουργίας μιας επιχείρησης, αναλαμβάνοντας	Μαθητές Γυμνασίου – Λυκείου (15-18 ετών)	Κατανόηση βασικών επιχειρηματικών εννοιών και λειτουργιών Καλλιέργεια ήπιων δεξιοτήτων (συνεργασία, κριτική σκέψη, ανάληψη πρωτοβουλίας – ρίσκου, καινοτομία, υπευθυνότητα,

Πρόγραμμα	Περιγραφή	Ομάδα-στόχος	Μαθησιακοί στόχοι
	αντίστοιχους ρόλους στη δική τους εικονική επιχείρηση.		οργάνωση, στοχοπροσήλωση κλπ.)
Entrepreneurial Skills Pass (ESP)	Πιστοποιητικό επιχειρηματικών δεξιοτήτων. Εντάσσεται στην ευρωπαϊκή εκστρατεία για την προώθηση της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης	Μαθητές Γυμνασίου – Λυκείου που ολοκλήρωσαν Πρόγραμμα «Εικονική Επιχείρηση»	Πιστοποίηση βασικών επιχειρηματικών δεξιοτήτων

Δ5. Προγράμματα Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης ΣΕΝ/JA Greece για μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Πηγή: Σωματείο Επιχειρηματικότητας Νέων/Junior Achievement Greece (<http://senja.gr/>)

Το μοντέλο υλοποίησης των προγραμμάτων επιχειρηματικότητας του ΣΕΝ/ JA Greece βασίζεται στη **στενή συνεργασία στελεχών επιχειρήσεων και καθηγητών**. Από την έναρξη της πιλοτικής εφαρμογής των προγραμμάτων το 2005 μέχρι σήμερα, έχουν συμμετάσχει εθελοντικά **περισσότεροι από 1.500 εθελοντές**, στελέχη επιχειρήσεων διαφόρων κλάδων απ' όλη την ελληνική επικράτεια. Οι εθελοντές υποστηρίζουν ενεργά τους μαθητές στην υλοποίηση των προγραμμάτων επιχειρηματικότητας και λειτουργούν ως πρότυπα για τους νέους, επιδρώντας θετικά στην αντίληψή τους για τον κόσμο της εργασίας και στη διαμόρφωση των φιλοδοξιών τους για το μέλλον.

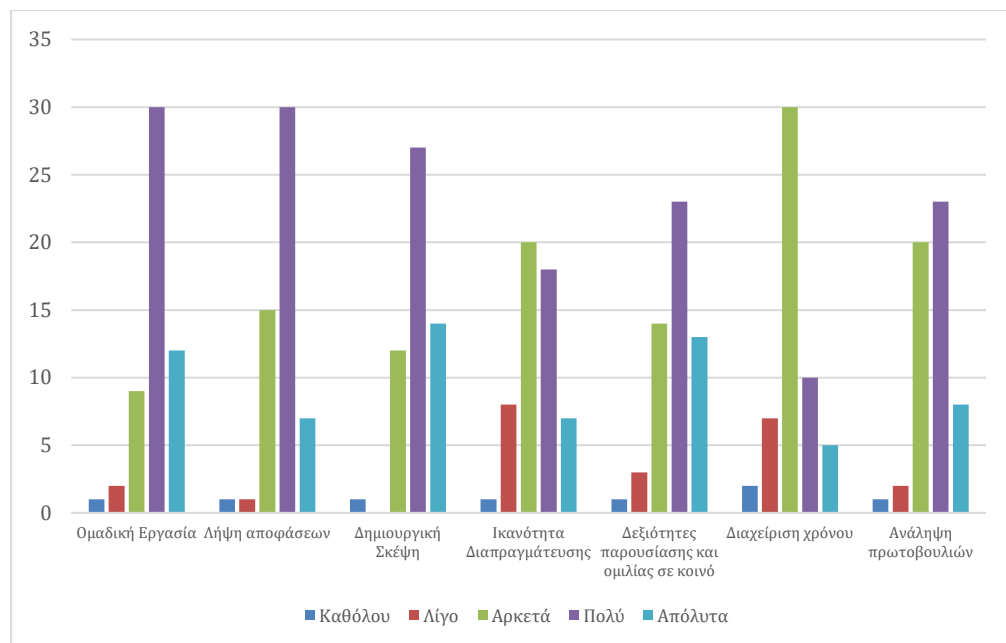
Εκτός από το ΣΕΝ/ JA Greece, διάφοροι εκπαιδευτικοί φορείς και ιδρύματα υποστηρίζουν την Επιχειρηματική Εκπαίδευση στην Ελλάδα. Ενδεικτικά αναφέρεται το **Θερινό Σχολείο Νεανικής Επιχειρηματικότητας (YES- Youth Entrepreneurship Summer School)**, που διοργανώνεται από το **Τμήμα Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών** και απευθύνεται σε μαθητές Λυκείου (Α', Β' και Γ' τάξης). Το πρόγραμμα έχει σχεδιαστεί ώστε να είναι ζωντανό, διαδραστικό και να εισάγει τους μαθητές με βιωματικό τρόπο στον κόσμο των επιχειρήσεων. Πραγματοποιείται στους χώρους του Οικονομικού Πανεπιστημίου, επί ένα δεκαήμερο, κατά κανόνα εντός του πρώτου δεκαημέρου του Ιουλίου, από τις 9:45 π.μ. ως τις 5 μ.μ. Περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, μαθήματα από ακαδημαϊκούς διδάσκοντες και ομιλίες από προσκεκλημένους επιχειρηματίες, ανάλυση και συζήτηση μελετών περίπτωσης από την ελληνική και τη διεθνή πραγματικότητα, συμμετοχή σε επιχειρηματικά παίγνια, ομαδικές δραστηριότητες, καθώς και επεξεργασία και ανάπτυξη επιχειρηματικού σχεδίου νέας επιχείρησης.

Στα τέλη του 2019, συνεργάτες του ΣΕΝ/ JA Greece διενήργησαν, για λογαριασμό του ΣΕΒ, **έρευνα γνώμης** για την Επιχειρηματική Εκπαίδευση, συλλέγοντας τις **απόψεις των εκπαιδευτικών** που υλοποίησαν το πρόγραμμα «Εικονική Επιχείρηση» του ΣΕΝ/ JA Greece κατά τα σχολικά έτος 2018-2019. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω αποστολής ερωτηματολογίου στους 160 συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Συμπληρώθηκαν συνολικά 54 ερωτηματολόγια (response rate 33%), από τα οποία προκύπτουν χρήσιμα συμπεράσματα, αναφορικά με την αξία της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης και το ρόλο των εκπαιδευτικών στην ανάπτυξη επιχειρηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών.

Σύμφωνα με την έρευνα, η εκτίμηση των εκπαιδευτικών για το βαθμό στον οποίο οι μαθητές ανέπτυξαν **επιχειρηματικές ικανότητες** μέσω της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα είναι **ιδιαίτερα θετική**. Και στις

επτά ικανότητες / δεξιότητες που προτείνονται στο ερωτηματολόγιο η συντριπτική πλειονότητα των εκπαιδευτικών εκτιμά ότι οι μαθητές ανέπτυξαν «πολύ» ή «απόλυτα» όλες τις αναφερόμενες δεξιότητες. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών, οι δεξιότητες των μαθητών που **ενισχύθηκαν περισσότερο** από τη συμμετοχή στο πρόγραμμα είναι η **συνεργασία**, η **λήψη αποφάσεων** και η **δημιουργική σκέψη**. Ακόμα και ικανότητες, όπως η διαχείριση χρόνου, η ανάληψη πρωτοβουλίας και οι δεξιότητες παρουσίασης και ομιλίας σε κοινό, φαίνεται να επηρεάζονται θετικά από τη συμμετοχή σε προγράμματα Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης (**Δ6**).

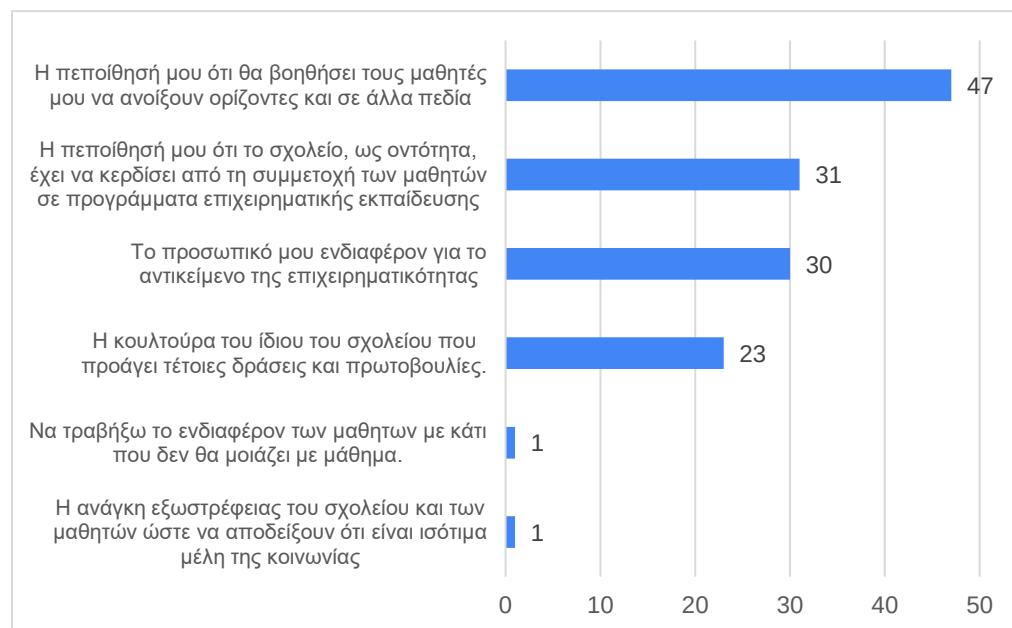
Δ6. Ανάπτυξη ικανοτήτων – δεξιοτήτων μέσω της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης (αρ. απαντήσεων)

Πηγή: Έρευνα για λογαριασμό του ΣΕΒ (Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2019)

Οι εκπαιδευτικοί επιβεβαιώνουν, σε μεγάλο βαθμό, και το **θετικό αντίκτυπο** της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης **στις αντιλήψεις των μαθητών σχετικά με την επιχειρηματικότητα** και τους επιχειρηματίες (το **80%** των εκπαιδευτικών απαντά «απολύτως» ή «σε πολύ μεγάλο βαθμό» και κανένας «λίγο» ή «καθόλου»).

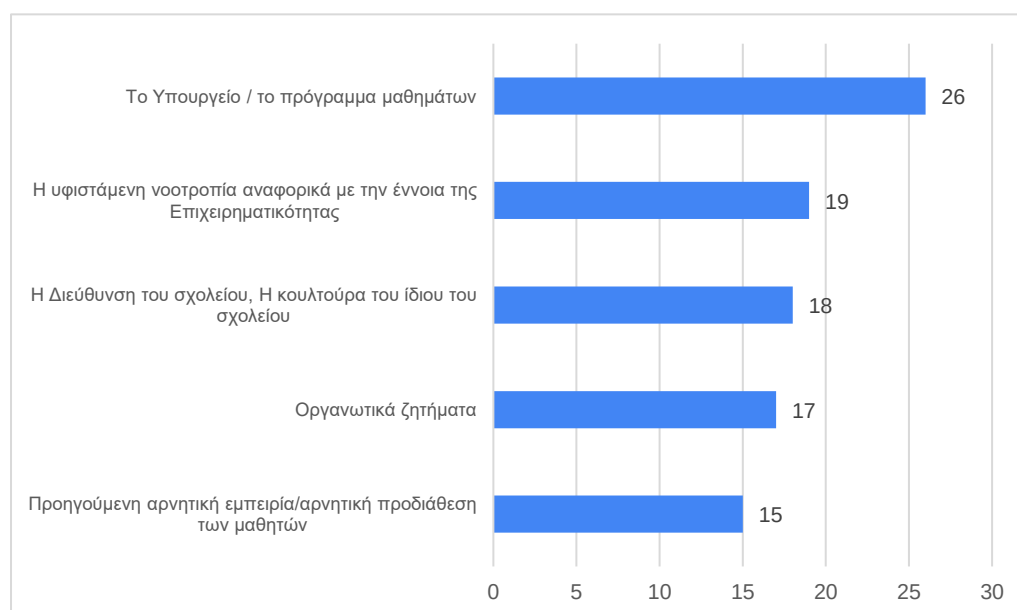
Όσον αφορά τα **κίνητρα** που ώθησαν τους εκπαιδευτικούς να συμμετάσχουν σε πρόγραμμα Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης, σχεδόν όλοι όσοι συμμετείχαν στην έρευνα (**87%**) δήλωσαν ότι βασικό παράγοντα αποτέλεσε η **πεποίθησή τους ότι θα βοηθήσει τους μαθητές** να ανοίξουν ορίζοντες και σε άλλα πεδία. Σημαντικά κίνητρα αποτέλεσαν, επίσης, το **προσωπικό ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών** για το αντικείμενο και η άποψή τους ότι το σχολείο, ως οντότητα, έχει να κερδίσει από τη συμμετοχή των μαθητών σε προγράμματα επιχειρηματικής εκπαίδευσης (**Δ7**).

Δ7. Κίνητρα εκπαιδευτικών για την υλοποίηση Προγράμματος Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης (αρ. απαντήσεων)

Πηγή: Έρευνα για λογαριασμό του ΣΕΒ (Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2019)

Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί που επιλέγουν να υλοποιήσουν το πρόγραμμα «Εικονική Επιχείρηση» στο σχολείο τους αντιμετωπίζουν συχνά **εμπόδια και προβλήματα**. Σύμφωνα με την έρευνα, ως κυριότερα εμπόδια εντοπίζονται η **απουσία εθνικής στρατηγικής** για την ένταξη της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στο αναλυτικό πρόγραμμα, η **υφιστάμενη νοοτροπία** απέναντι στην έννοια της επιχειρηματικότητας, η **κουλτούρα του σχολείου**, αλλά και **οργανωτικά ζητήματα**, τα οποία ενδεχομένως λειτουργούν ως αντικίνητρο (**Δ8**).

Δ8. Εμπόδια στην υλοποίηση Προγράμματος Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης (αρ. απαντήσεων)

Πηγή: Έρευνα για λογαριασμό του ΣΕΒ (Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2019)

Παρότι περιορισμένης κλίμακας, η έρευνα για λογαριασμό του ΣΕΒ επιβεβαιώνει τη θετική επίδραση της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και στην ανάπτυξη κρίσιμων δεξιοτήτων των μαθητών, αλλά και στο μετασχηματισμό του σχολείου σε σύγχρονη κοινότητα μάθησης. Ταυτόχρονα, αναδεικνύει τις προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει το εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα, προκειμένου η Επιχειρηματική Εκπαίδευση να αποτελέσει αναπόσπαστο τμήμα της σχολικής εκπαίδευσης.

Η ένταξη της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας, ως διακριτού θεματικού κύκλου, στα **εργαστήρια δεξιοτήτων** που εισάγονται πιλοτικά **στο υποχρεωτικό πρόγραμμα** νηπιαγωγείων, δημοτικών και γυμνασίων από το **σχολικό έτος 2020-21**, σύμφωνα με το [Ν. 4692/2020](#), αποτελεί, αδιαμφισβήτητα, ένα πολύ θετικό πρώτο βήμα, η αποδοτικότητα του οποίου θα κριθεί σε βάθος χρόνου. Στην πράξη, η εισαγωγή της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας στο σχολείο απαιτεί μία σειρά από **ουσιαστικές παρεμβάσεις**, τόσο από την πλευρά του Υπουργείου Παιδείας όσο και από την πλευρά της εκπαιδευτικής και της επιχειρηματικής κοινότητας, προκειμένου να αποφέρει τα προσδοκώμενα οφέλη. Ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός, η στιβαρή οργάνωση και ο συντονισμός μεταξύ των εμπλεκόμενων, η έμπρακτη υποστήριξη σχολείων και εκπαιδευτικών με σύγχρονα μέσα και καινοτόμα εργαλεία μάθησης και η διαρκής παρακολούθηση και αποτίμηση της προσπάθειας αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες. Τέλος, απαιτείται ισχυρή δέσμευση και **συστηματική συνεργασία** μεταξύ των δύο βασικών συντελεστών της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης, **της εκπαιδευτικής και της επιχειρηματικής κοινότητας**, χωρίς την οποία δεν είναι δυνατό να υποστηριχτεί αποτελεσματικά η ανάπτυξη της επιχειρηματικής ικανότητας στο σχολικό περιβάλλον.

Οι προτάσεις του ΣΕΒ για την προώθηση της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα

Σήμερα περισσότερο από ποτέ, η Ελλάδα μπορεί και πρέπει να κάνει τη μετάβαση σε ένα νέο παραγωγικό πρότυπο, με έμφαση στον ψηφιακό και πράσινο μετασχηματισμό. Στο πλαίσιο αυτής της μετάβασης, **η χώρα έχει απόλυτη ανάγκη από πολλούς και ικανούς επιχειρηματίες**, με όραμα, υπευθυνότητα, καινοτόμες ιδέες και δημιουργικό πάθος. Ταυτόχρονα, οι επιχειρηματίες, για να ανταπεξέλθουν στις διαρκείς προκλήσεις του εξωτερικού περιβάλλοντος, χρειάζονται **ανθρώπινο δυναμικό** με τις δεξιότητες εκείνες, που θα στηρίξουν τη στρατηγική επιβίωσης και ανάπτυξης της επιχείρησής τους (αυτονομία, πρωτοβουλία, καινοτομία, λήψη αποφάσεων, συνεργασία).

Η Πολιτεία και η κοινωνία θα πρέπει να κατανοήσουν την αξία που έχουν οι επιχειρηματικές δεξιότητες για κάθε νέο ξεχωριστά, αλλά και για την κοινωνία στο σύνολό της. Η **επιχειρηματικότητα, ως οριζόντια δεξιότητα ζωής**, αποτελεί βασική συνιστώσα της αποστολής του σχολείου του 21^{ου} αιώνα και θα πρέπει να υποστηρίζεται από μία ολοκληρωμένη εθνική στρατηγική για την προώθησή της σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Ο ΣΕΒ, θέλοντας να στηρίξει μία εθνική προσπάθεια προς αυτή την κατεύθυνση, καταθέτει συγκεκριμένες προτάσεις για την ένταξη της επιχειρηματικότητας στη σχολική καθημερινότητα. Οι προτάσεις αυτές αφορούν τόσο το Υπουργείο Παιδείας, το σχολείο και τους εκπαιδευτικούς όσο και τον επιχειρηματικό κόσμο.

Προτάσεις προς το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

- **Διαμόρφωση ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής** για την προώθηση της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης, σε όλο το φάσμα του εκπαιδευτικού συστήματος. Η δημιουργία σταθερού πλαισίου **ανάπτυξης συνεργειών** με τοπικούς φορείς και επιχειρήσεις, η σταδιακή **κλιμάκωση** της παρεχόμενης εκπαίδευσης από βαθμίδα σε βαθμίδα και η **ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών** θα πρέπει να αποτελέσουν βασικούς πυλώνες της στρατηγικής.
- Συστηματική, κατάλληλα προσαρμοσμένη και ποιοτικά αναβαθμισμένη **επιμόρφωση** των εκπαιδευτικών που εμπλέκονται σε δραστηριότητες Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης, με **έμφαση σε σύγχρονες διδακτικές μεθόδους** (ομαδική εργασία, βιωματική μάθηση, project κλπ.). Η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών (π.χ. Webinars, MOOCs) θα διευκολύνει την ισότιμη πρόσβαση των εκπαιδευτικών στις επιμορφωτικές δράσεις και ταυτόχρονα, θα ενισχύσει την εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τα σύγχρονα εκπαιδευτικά μέσα.
- **Σχεδιασμός εκπαιδευτικού υλικού** για την Επιχειρηματική Εκπαίδευση. Διεθνείς οργανισμοί και εκπαιδευτικοί φορείς από άλλες χώρες έχουν αναπτύξει πλούσιο υποστηρικτικό υλικό, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί και στο ελληνικό περιβάλλον. Η **συμμετοχή σε διακρατικά δίκτυα** εκπαιδευτικής συνεργασίας, η συνδρομή Ελλήνων και ξένων εκπαιδευτικών και στελεχών επιχειρήσεων με εμπειρία στην Επιχειρηματική Εκπαίδευση και η **αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών** θα αναβαθμίσουν την ποιότητα και την ελκυστικότητα του περιεχομένου και ως εκ τούτου, είναι σκόπιμο να επιδιωχθούν.
- **Διαμόρφωση μηχανισμού παρακολούθησης και αξιολόγησης** της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης, με στόχο την ανατροφοδότηση και διαρκή βελτίωση του περιεχομένου της. Πέρα από την αυτονόητη αξιολόγηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων της παρεχόμενης εκπαίδευσης, είναι σκόπιμο ο μηχανισμός να συλλέγει στοιχεία και για τη μετέπειτα πορεία των μαθητών, προκειμένου να διερευνώνται και πιο μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης.
- **Δημιουργία πλαισίου κινήτρων** για την ενίσχυση της συμμετοχής εκπαιδευτικών σε δραστηριότητες Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης.
- Ευρεία **ενημέρωση και ευαισθητοποίηση** του κοινού υπέρ της επιχειρηματικότητας, ως παράγοντα δημιουργίας αξίας στην κοινωνία.

Προτάσεις προς τις σχολικές μονάδες και την εκπαιδευτική κοινότητα

- Έμπρακτη **προώθηση** της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης, εντός και εκτός του αναλυτικού προγράμματος, και **ευαισθητοποίηση** των Συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων για την αξία και τα οφέλη της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης.
- **Ενίσχυση της εξωστρέφειας του σχολείου** και προσφορά περισσότερων βιωματικών εμπειριών σε σχέση με την επιχειρηματικότητα (μαθητικοί διαγωνισμοί, εικονικές επιχειρήσεις, job shadowing κλπ.) στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος. Η **αναζήτηση της στήριξης τοπικών φορέων και επιχειρήσεων**, ακόμα και μέσα από το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων, είναι μία απλή και πρόσφορη λύση στο επίπεδο της σχολικής μονάδας.
- **Δικτύωση** των εκπαιδευτικών, **αναζήτηση υποστήριξης** από έμπειρους συναδέλφους (μέσα από ψηφιακές πλατφόρμες δικτύωσης, εκδηλώσεις, σεμινάρια κ.λπ.) και **αξιοποίηση ευκαιριών επιμόρφωσης**, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Ένα ευρύ φάσμα εργαλείων υποστήριξης και καθοδήγησης των εκπαιδευτικών είναι προσβάσιμο στο Διαδίκτυο, όπως ενδεικτικά, η Εργαλειοθήκη

Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης ([Teaching Toolkit for Entrepreneurship Education](#)) και ο Οδηγός Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης για εκπαιδευτικούς ([Entrepreneurship Education: A Guide for Educators](#)) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Κρίσιμη παράμετρος, η **υποστηρικτική στάση της διοίκησης του σχολείου** προς τους εκπαιδευτικούς που επιθυμούν να εντάξουν αντίστοιχες δραστηριότητες στη σχολική καθημερινότητα.

Προτάσεις προς την επιχειρηματική κοινότητα

- **Ενίσχυση της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων** και άνοιγμα στην εκπαιδευτική κοινότητα. Οι επιχειρήσεις αποτελούν κρίσιμο συντελεστή για την Επιχειρηματική Εκπαίδευση, καθώς μπορούν να υποστηρίξουν αποτελεσματικά την κατανόηση της λειτουργίας μιας επιχείρησης (ενδεικτικά, μέσω υποδοχής μαθητών στις εγκαταστάσεις τους, διοργάνωσης δραστηριοτήτων job shadowing, επισκέψεων επιχειρηματικών στελεχών σε σχολεία, mentoring κ.ά.).
- **Ενθάρρυνση της συμμετοχής στελεχών επιχειρήσεων** σε προγράμματα Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στα σχολεία (κατά το πρότυπο του εθελοντή – μέντορα του ΣΕΝ/JA Greece).
- **Παροχή υποστήριξης** (οικονομικής, υλικής κ.ά.) σε σχολικές μονάδες, στο πλαίσιο δραστηριοτήτων Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης.

Παράλληλα, ως μια έμπρακτη απόδειξη της σημασίας που αποδίδει στην Επιχειρηματική Εκπαίδευση, ο ΣΕΒ έχει αναπτύξει δύο βοηθήματα για την καλλιέργεια επιχειρηματικών δεξιοτήτων στο σχολείο:

1. **Πρακτικός Οδηγός Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης για εκπαιδευτικούς και στελέχη επιχειρήσεων**. Πρόκειται για ένα εργαλείο ευαισθητοποίησης και καθοδήγησης, μέσα από το οποίο αναδεικνύονται κρίσιμες πτυχές της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης και παρέχονται χρήσιμες συμβουλές για την οργάνωση και την υλοποίηση αντίστοιχων δραστηριοτήτων στο σχολείο.
2. **Δεξιότητες επιχειρηματικότητας και εκπαιδευτική πρακτική. Ιδέες και κατευθύνσεις για μικρότερες και μεγαλύτερες παρεμβάσεις στο πεδίο της επιχειρηματικής εκπαίδευσης**. Το έντυπο απευθύνεται σε κάθε εκπαιδευτικό που επιθυμεί να εξοικειώσει τους μαθητές του με την έννοια του επιχειρείν, ανεξάρτητα από την ειδικότητά του ή το μάθημα που διδάσκει. Μέσα από το φάσμα δραστηριοτήτων, διαβαθμισμένης δυσκολίας και απαιτήσεων, που προτείνονται, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να αποκτήσουν τις πρώτες θετικές εμπειρίες σε σχέση με την επιχειρηματικότητα και να καλλιεργήσουν κρίσιμες δεξιότητες, όπως η δημιουργικότητα, η αυτονομία, η πρωτοβουλία, η συνεργασία.

Το παρόν συντάχθηκε από τον Τομέα Απασχόλησης και Αγοράς Εργασίας του ΣΕΒ, αξιοποιώντας, μεταξύ άλλων, σχετικές εμπειρογνομosύνες, οι οποίες εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του Υποέργου 3 «Ενίσχυση των πολιτικών απασχόλησης και των ροών νεοεισερχόμενων στην ελληνική βιομηχανία» της Πράξης «Θεσμική & επιχειρησιακή ενδυνάμωση του κοινωνικού εταίρου ΣΕΒ», που υλοποιείται μέσω του Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση».

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οικονομικά Στοιχεία Μελών ΣΕΒ

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ

€311 δισ.

63% συνόλου*

ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

€55 δισ.

45% συνόλου*

ΠΩΛΗΣΕΙΣ

€72 δισ.

42% συνόλου*

ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ ΚΕΡΔΗ

€4,2 δισ.**

38% συνόλου**

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ

216.000

10% συνόλου
ασφαλισμένων
στον ΕΦΚΑ

ΜΙΣΘΟΙ

€5,2 δισ.

18% συνόλου***

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ
ΕΙΣΦΟΡΕΣ

€2,2 δισ.

23% συνόλου***

ΦΟΡΟΣ ΕΠΙ ΚΕΡΔΩΝ

€1,3 δισ.

29% συνόλου****

* 19.910 δημοσιευμένοι ισολογισμοί χρήσης 2018 που περιλαμβάνονται στη βάση της ICAP.

** Σύνολο κερδών κερδοφόρων επιχειρήσεων.

*** % επί του συνόλου τακτικών αποδοχών (χωρίς bonus και υπερωρίες)/ασφαλιστικών εισφορών ασφαλισμένων στον ΕΦΚΑ.

**** % επί του συνόλου εσόδων από φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων.

Όραμα

Οραματιζόμαστε την Ελλάδα ως τη χώρα, που κάθε πολίτης του κόσμου θα θέλει και θα μπορεί να επισκεφθεί, να ζήσει και να επενδύσει.

Οραματιζόμαστε μια ανοιχτή, κοινωνικά υπεύθυνη και οικονομικά φιλελεύθερη χώρα-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που προτάσσει την ισχυρή ανάπτυξη ως παράγοντα κοινωνικής συνοχής. Θέλουμε μια Ελλάδα δυναμικό κέντρο της ευρωπαϊκής περιφέρειας, με στέρεους θεσμούς, ελκυστικό κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον, που προάγει τις εξαγωγές, την καινοτόμο επιχειρηματικότητα, την παραγωγή και τις ποιοτικές υπηρεσίες, τη βιώσιμη ανάπτυξη, τη γνώση, τη συνοχή, τις ίσες ευκαιρίες και το κράτος δικαίου.

Αποστολή

Ηγεσία & Γνώση

Ο ΣΕΒ διαδραματίζει ηγετικό ρόλο στον μετασχηματισμό της Ελλάδας σε μια παραγωγική, εξωστρεφή και ανταγωνιστική οικονομία, ως ανεξάρτητος και υπεύθυνος εκπρόσωπος της ιδιωτικής οικονομίας.

Κοινωνικός Εταίρος

Ο ΣΕΒ, ως κοινωνικός εταίρος που πιστεύει στη λειτουργία των θεσμών, προωθεί στα αρμόδια όργανα της Πολιτείας και της Ε.Ε. τις απόψεις και θέσεις της επιχειρηματικής κοινότητας.

Ισχυρός Εκπρόσωπος

Ο ΣΕΒ διαμορφώνει θέσεις, αναλύσεις και προτάσεις πολιτικής για την οικονομία, τη βιομηχανία, την καινοτομία, την απασχόληση, την παιδεία και τις εργασιακές δεξιότητες, τον κοινωνικό διάλογο, τη βιώσιμη ανάπτυξη, την εταιρική υπευθυνότητα.

Φορέας Δικτύωσης

Ο ΣΕΒ δικτυώνει τα μέλη του μεταξύ τους & με τα κέντρα αποφάσεων (εγχώρια και διεθνή), με στόχο τη δημιουργία προστιθέμενης αξίας.

Σύγχρονες Επιχειρήσεις, Σύγχρονη Ελλάδα

ΣΕΒ σύνδεσμος επιχειρήσεων
και βιομηχανιώνΞενοφώντος 5, 105 57 Αθήνα
Τ: 211 5006 000
F: 210 3222 929
E: info@sev.org.gr
www.sev.org.grSEV Hellenic Federation
of Enterprises168, Avenue de Cortenbergh
B-1000 Bruxelles
Τ: +32 (0) 2 662 26 85
E: kdiamantouros@sev.org.grΑΚΟΛΟΥΘΗΣΤΕ ΜΑΣ
ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ